

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ (TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

İbrahim Sena ARVAS*

Özet

Sağlıklı bir demokratik düzen için, basın özgürlüğünün sınırları kişilerin şeref ve haysiyetine zarar vermeyecek şekilde düzenlenmelidir. Bir yandan kişilik haklarını diğer yandan basın özgürlüğünü sağlayacak en önemli mekanizmalardan biri cevap ve düzeltme hakkıdır. Kısacası bu hak, basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasına engel olmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili Osmanlı'dan günümüze, anayasal çerçevede ve basın alanında yapılmış hukuki düzenlemeler özetlenmiştir.

Söz konusu özetlemenin ardından oldukça yeni bir oluşum olan Medya Tekzip Merkezi'nin kuruluşu, amaçları, işleyişi ve faaliyetleri incelenmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde Medya Tekzip Merkezi'nin Türkiye'deki özenetim anlayışına kazandırdıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca, Basın Konseyi ve Medya Tekzip Merkezi bağlamında Türk basınında özenetimin durumu da tartışılmıştır.

Çalışmada veri toplama tekniği olarak, kaynak tarama ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cevap ve düzeltme hakkı, Tekzip, Özenetim, Basın etiği, Medya Tekzip Merkezi.

---

* Dr.,

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ
(TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN
DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

Media Refutation Center as a Trigger of Self Control
(The Right of Reply and Rectification, in Controlling
Applications in Turkish Press That Are Based on
Legal Obligation and Voluntary Participation)

Abstract

For a healthy democratic system, the limits of press freedom should be organized as not to harm the honor and dignity of people. Right to reply and rectification is one of the most important mechanisms to ensure people's rights and press freedom. In short this right prevents abuse of press freedom.

In the first section of the research, from Ottoman to the present, legal arrangements concerning the right of reply and rectification are summarized in constitutional framework and in press legislation.

Following that summarizes organization, objectives, functions and activities of Media Refutation Center were examined.

In the final part of the research, tried to determine what Media Refutation Centre brings self control mentality in Turkey. In this part additionally, status of self control in Turkish press is discussed in the context of Media Refutation Center and Press Council.

Source scanning and interview methods were used as the data gathering of this study.

Keywords: Right to reply and rectification, Refutation, Self control, Press ethics, Media Refutation Centre.

Giriş

Demokratik toplumlarda basın, yasama yürütme ve yargının ardından dördüncü kuvvet olarak konumlanmıştır. Basının dördüncü kuvvet olarak tanımlanmasının asıl nedeni yukarıda söz edilen diğer üç kuvveti denetleme özelliğinin bulunması, yani toplum adına devleti denetleyen araç olarak kabul edilmesidir. Bu sebeple basının güvenilirliği sürekli sorgulanmaktadır. Burada temel sorun dördüncü kuvvet olarak kabul edilen basının, ticari olarak para kazanan işletmelerden oluşmasıdır. Buna karşılık yasama, yürütme ve yargı olarak bilinen ve devletin yapısında, işlevinde temel dayanaklar olarak

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ (TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

tanımlanan kuvvetler ise sadece devleti temsil ederler ve her hangi bir ticari kaygı taşımazlar.

Demokratik işleyişi sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek için basın halk adına çalışan bir kurum niteliği taşımalıdır. Bir yandan devlet ya da hükümet tarafından halka duyurulması istenen haberleri aktarırken bir yandan da halk tarafından bilinmesi gereken devlet ya da hükümet icraatlarını araştırmalı ve yayımlamalıdır. Basın bu görevlerini yerine getirebildiği ölçüde denetleme ve kamuoyu oluşturma özelliğini kazanır. Bu özellikler de ancak basının sahip olduğu özgürlükler çerçevesinde gerçekleşebilir. Dolayısıyla devlet, hem basının temel işlevini yerine getirebilmesi için ona ait özgürlükleri teminat altına alan düzenlemeler yapar, hem de basının özgürlük alanını, toplumun çıkarlarına ve kişilik haklarına zarar vermeyecek şekilde düzenleyerek teminat altına alır. Sonuç olarak devlet, basın ile toplum arasındaki dengeleri sağlayan en önemli aygıttır.

Kişilik hakkının teminat altına alınması toplumsal çıkarların korunmasındaki en temel uygulamadır. Nitekim uluslararası belgelerde ve demokratik yönetimlere ait tüm anayasalarda kişilik hakkı teminat altına alınmıştır. Ancak yukarıda da söz edildiği gibi, basın özgürlüğü de düşünce ve kanaat açıklama özgürlüğü ile birlikte birçok uluslar arası metinde ve anayasada teminat altına alınmıştır. Bu durum basın özgürlüğü ile kişilik hakları arasında bir çatışmanın oluşmasına neden olmaktadır.

Söz konusu çatışmanın önlenmesine yönelik en önemli adımlardan birisi cevap ve düzeltme hakkıdır. Bu hak, basın yoluyla kişilik haklarının ihlal edilmesine engel olmak amacıyla devlet tarafından kanunlar ile düzenlenmiştir.

Cevap ve Düzeltme (Tekzip) Hakkı

Basın, haber verme ve kamuoyu oluşturma işlevini yerine getirirken zaman zaman kişi veya kurumlar hakkında gerçeğin dışına taşan bilgiler verme yanlışına düşebilmektedir. Zira basın alanında denetim ve özdenetimin temel varlık nedeni de bu yanlışlıkları önlemek, en aza indirmek ya da olabildiğince hızlı bir şekilde telafi etmektir. Ancak özdenetim uygulamalarının yetersiz kaldığı durumlarda, basın yoluyla ihlal edilen kişilik hakları devlet tarafından bazı yasal düzenlemelerle teminat altına alınmıştır. Nitekim cevap ve düzeltme olarak da bilinen tekzip, devlet tarafından tanın bir “hak”tır ve dolayısıyla kanuni bir düzenlemedir.

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ (TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

Hak, hukuken tanınan ve korunan bir yetkidir. Zira her hak, mutlaka bir hukuk kuralından doğar. Hukuk kuralı mevcut değilken, bir haktan bahsedilemez. Aynı durumu, cevap ve düzeltme hakkı bakımından da düşünmek mümkündür. (Çiftçi, 1995: 34)

Tekzip hakkı özet olarak şu şekilde tanımlanabilir: Cevap ve düzeltme (Tekzip) hakkı; kişi ve kuruluşlara, kendileriyle ilgili basın açıklamaları (yayınlar) konusunda, aynı araçtan yararlanarak düşüncelerini açıklama, kendilerini savunma ve böylece yanlış beyanları düzeltme imkanı veren bir temel haktır. Bu sebeple de, cevap ve düzeltme hakkı pek çok devletin anayasalarında düzenlenmiştir (Çiftçi, 1992: 48).

Cevap hakkı; kişilerin ya da kurumların kendileri hakkındaki yayınlara karşılık verebilmesine, düzeltme hakkı ise; kişilerin ya da kurumların kendileri hakkında yapılan gerçek dışı itham ve iddialara karşı bunların doğru olanlarını aynı yolu kullanarak yanıtlamasına olanak tanımaktadır.

Türkiye’de Cevap ve Düzeltme Hakkına İlişkin Kanuni Düzenlemeler

Basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasına karşı, kişilere kendilerini savunma olanağı tanıyan cevap ve düzeltme hakkı, Türk hukuk sisteminde Osmanlı’dan günümüze kadar her dönemde çeşitli düzenlemelerle teminat altına alınmıştır.

Cevap ve düzeltme hakkı, basına ilişkin hukuki düzenlemelerde ilk olarak 1864 Matbuat Nizamnamesi’nin 8. maddesinde yer almıştır. Fransız Basın Kanunu esas alınarak oluşturulan bu Nizamnamenin 12. maddesinde de, cevap hakkının engellenmesi para cezası yaptırımına bağlanmıştır. 1877 Matbuat Kanunu’nda ise 1864’deki düzenleme olduğu gibi korunmuş, “cevap ve tekzip” kavramlarına yer verilmiştir (Coşkun, 2002: 28). 1909 Tarihli Matbuat Kanunu’nun 21. Maddesi’nde de cevap ve düzeltme hakkı aleyhte yazılan makalelere karşı tanınmıştır.

Cumhuriyet Döneminde cevap ve düzeltme hakkına ilişkin basın alanındaki ilk düzenleme 1931 Tarihli Matbuat Kanunu’nun 48. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu düzenlemede cevap hakkına oldukça geniş yer verilmiştir. (Coşkun, 2002: 30) 1950 yılında çıkarılan 5680 Sayılı Basın Kanunu’nda cevap ve düzeltme hakkı 19. maddede düzenlenmiş ve 29. maddede bu hakka uyulmadığı takdirde uygulanacak müeyyideler gösterilmiştir (Özel, 2004: 69).

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ (TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

Ülkemizde cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili ilk anayasal düzenlemeye 1961 Anayasası'nda rastlanmaktadır. 1961 Anayasası'nın 27. maddesi şu şekildedir; “Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir. Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından karar verilir” (İçel, Ünver, 2009: 196).

1961 Anayasası'ndaki benzer düzenlemeye 1982 Anayasası'nın 32. maddesinde yine yer verilmiştir. Ancak söz konusu maddenin 2. fıkrası; “Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hakim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.” şeklinde güncellenmiştir.

Anayasanın 32. maddesine göre, cevap ve düzeltme hakkı geneldir, yani herkes için kabul edilmiştir; ancak mutlak değildir. Yani, cevap ve düzeltme hakkı, madde metninde yazılı sadece iki halde kullanılabilir; a. Kişilerin haysiyet ve şerefine dokunulması, b. Kişilerin kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayın yapılması (Çiftçi, 1991: 899). Ayrıca, bu maddenin gerekçesinde kitle haberleşme faaliyetini yürüten organların tümüne karşı bu hakkın tanındığı belirtilmiştir (İçel, Ünver, 2009: 196).

Yazılı basında cevap ve düzeltme hakkına ilişkin son düzenleme 09.06.2004 tarihli ve 5187 Sayılı yeni Basın Kanunu'nun 14. maddesidir. Günümüzde yazılı basın dışında kalan kitle iletişim araçlarında cevap ve düzeltme hakkı, 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 28. maddesi ile 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nun 27. Maddesi'nde ayrı ayrı düzenlenmiştir.

Yukarıdaki düzenlemelere bakıldığında cevap ve düzeltme hakkının, gerek Türk basın mevzuatında gerekse anayasal metinlerde yer aldığı görülmektedir.

Gönüllülük Temeline Dayanan Denetim (Özdenetim) Uygulamalarında Cevap ve Düzeltme Hakkı

Basının fikir ve düşünceleri yayma, yöneten erki denetleme özellikleri göz önünde bulundurulduğunda sadece, gücünü yasalardan alan bir kurum tarafından denetlenmeyi kabul etmesi beklenemez.

Halen, toplumda kitle iletişime dönük kurallar koyan ve düzenleyen devlet ile iletişim endüstrisinin sınırsız özgürlük istekleri bakımından sorun

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ (TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

düğümlemler görünmekle birlikte, yasalar ile uygulamalar arasında karmaşa sürüp gitmektedir (Tokgöz, 1994: 31).

Gönüllülük temeline dayanarak kurulmuş mesleki denetim kuruluşları söz konusu düğümleri açma yolunda atılmış demokratik uygulamalardır. Özdenetimi denetimden ayıran özellik, özdenetimin içerisinde gönüllük esasına dayanan bir katılımın bulunmasıdır. Bu gönüllülük esası, basın demokratik yapılanması ve çağdaş evrensel normları yakalaması açısından son derece önemli ve gereklidir. Özdenetim tüm dünyada, mesleki anlamda genel olarak kabul görmüş ahlak kurallarına dayanılarak uygulanmaktadır.

Yukarıda da görüldüğü gibi cevap ve düzeltme hakkı devlet tarafından hukuki yaptırımlara bağlanmıştır. Özdenetimin başlıca varlık nedenlerinden biri de, basın kuruluşunu ve çalışanını bu yaptırımlara maruz kalmadan durdurma. Ülkemizde basının söz konusu yaptırımlarla karşılaşmaması ve basın özgürlüğünün kötüye kullanılmaması için oluşturulmuş basın ahlak kuralları niteliğindeki metinlerde de cevap ve düzeltme hakkına geniş yer verilmiştir.

Bu metinlerden biri, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra kurulan Basın Şeref Divanı'nın yürütmekle mükellef olduğu Basın Ahlak Yasası'nın 10 maddesidir. "Mevkutelere verdikleri yanlış bilgilerden dolayı yollanacak haklı cevap veya tekzipler, cevap veya tekzibe sebep olan yazının tesirini tamamıyla giderecek şekilde en kısa bir zamanda yayınlanır" (Hatemi, 1976: 83).

Bir diğer düzenleme, 9 Aralık 1988 Tarihli Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'dir. Bildirgede "Gazetecinin temel görevleri ve ilkeleri" başlığının 8. maddesinde; "Gazeteci, yayınlanmış her yanlış en kısa sürede düzeltmekle yükümlüdür. Gazeteci, istismar edilmemesi, kötüye kullanılmaması ve kabul edilebilir boyutlar ile biçimde yapılması kaydıyla, cevap hakkına saygılı olmalıdır." hükmüne yer verilmiştir.

195 sayılı Basın İlan Kurumu Yasası'nın 49. maddesinde yer alan, Basın Ahlak Esasları'nın 1. maddesinin, (g) fıkrasında ise cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili olan hüküm şöyledir: "Gazete ve dergiler, verdikleri yanlış bilgilerden dolayı, yollanacak cevap ve düzeltme metinlerini, bunların gönderilmesinde sebep olan yazının etkisini bütünüyle giderecek şekilde, en kısa zamanda yayımlar."

Gazetecilerle ya da basın kuruluşlarıyla ilgili kararlarını Basın Meslek İlkeleri'ne dayandıran Basın Konseyi ise, 1987'de konsey kurulmadan belirlenen söz konusu ilkelerinin 16. maddesinde; "Basın organları, yanlış

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ (TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.” şeklinde bir ibare yer almaktadır.

Basın Meslek İlkeleri'nin yanı sıra Basın Konseyi'nin öncülüğünde, Türk basınının içinde bulunduğu sorunları çözmek için gazetecilerin bir araya geldiği bir toplantı düzenlenmiştir. 1994 yılında yapılan bu toplantıda, “Basında Uzlaşma Deklarasyonu” başlıklı bir metin oluşturulmuştur. Basın Konseyi bünyesinde, 31 Ocak 1994 tarihinde İstanbul'da imzalanan Basında Uzlaşma Deklarasyonu'nun 8. maddesinde, cevap ve düzeltme hakkına değinilerek, “Yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve düzeltme haklarının en hızlı ve en etkili bir biçimde kullanılmasına daha çok özen göstereceğimiz; herkes tarafından bilinmelidir” denilmiştir (Arvas, 2010: 164–165).

Bu hakkın kullanımına ilişkin, amacı Türk basınında özdenetimi uygulamak olan oluşumların ortaya koydukları ahlaki ilkelerin tümünde; meslek etiğini hiçe sayan, kişilik haklarını ihlal eden uydurma ifadelerden ve karalamalardan uzak durulması gerektiği bildirilmiştir.

Bir Özdenetim Tetikleyicisi Olarak Medya Tekzip Merkezi

Hızla gelişen dünyada bireylerin ve dolayısıyla toplumun farkındalık düzeyi de giderek artmaktadır. İnsanlar hayatlarına şu veya bu şekilde müdahil olan her şeyi zamanla daha fazla irdelemekte ve bunlara karşı olumlu ya da olumsuz tepkiler göstermektedirler. Teknoloji ilerledikçe iletişimde geri besleme veya geri bildirim (feedback) olarak tanımlanan refleks de hızla gelişmektedir. Özellikle internet teknolojisinin kullanımının yaygınlaşmasıyla, bireyler gerek kamu kurumlarının gerek özel sektörün uygulamalarına (ürünlerine) yönelik görüşlerini oldukça kısa sürelerde bildirebilme imkanına sahip olmuşlardır. Okuyucuların basın kuruluşu ya da gazetecilere ulaşması gelişen teknoloji sayesinde hız kazanmıştır.

Yukarıda söz edilen ve Türkiye'deki tek özdenetim mekanizması olma özelliğini yıllardır elinde bulunduran Basın Konseyi'nin uyarı, kınama ve şikayeti yersiz bulma gibi kararları da günümüzde en çok tercih edilen ve en hızlı iletişim aracı olduğu kabul edilen internet ortamına taşınmıştır. Gönüllülük esasına dayanarak kurulan ve işleyen Konsey'in vermiş olduğu cezalar, söz konusu cezalardan herhangi birine çarptırılan basın organını ya da basın çalışanını, çarptırıldığı cezanın çeşitli şekillerde kamuoyuna duyurulması yani, teşhir yoluyla utandırma amacını taşır (Arvas, 2010: 50). Gazetecilik gibi

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ
(TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN
DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

saygınlığın ön planda olduğu bir meslekte bu teşhir durumu cezayı alan kurum ya da kişi için itibar zedeleyici olmaktadır.

Hızla gelişen ve yaygınlaşan internet ortamı, teşhir yoluyla utandırma yöntemi için de kullanılmaktadır. Bu noktadan hareketle amacı tıpkı Basın Konseyi gibi teşhir yoluyla utandırma yöntemini kullanarak, kişi ve kurumların haklarını ihlal edici yayınları en aza indirmek olan Medya Tekzip Merkezi isimli yeni bir oluşum da internet ortamında özdenetime hizmet etmektedir. Medya Tekzip Merkezi, www.medyatekzip.com internet adresinde, içeriğindeki gerçeklik ve doğruluk gibi sorunlarından dolayı tekzip edilen, düzeltilen, tartışılan haberleri takip eden bir izleme sistemi ile söz konusu medya içeriklerini raporlamaktadır.

2008 yılında yukarıda sözü edilen amaçlarla kurulmuş olan Tekzip Merkezi, bir medya takip kuruluşu vasıtasıyla televizyon, internet ve yazılı basının tekzip edilen, tartışma yaratan ve düzeltilen içeriklerini takip etmektedir. Medya Tekzip Merkezi gönüllülük esasına dayalı olarak bir hukukçu olan Avukat Şekip Hardal tarafından kurulmuştur. Medya Tekzip Merkezi'nin imtiyaz sahibi de Şekip Hardal'dır.

Medya Tekzip Merkezi, ulusal televizyon kanalları, tirajı 10 binin üzerinde olan yaygın basının gazeteleri, haftalık haber dergileri, internet ortamında 50 bin tekil ziyaretçiyi aşan haber siteleri, AA, ANKA, CİHAN, Ajans Habertürk ve DHA Haber ajanslarını tarayarak rastlanan hatalardan (düzeltmeler, cevaplar ve yalanlamalar v.b.) veriler oluşturmaktadır. Bu veriler istatistiksel olarak dört ana başlık altında toplanmaktadır:

1- Kurum Tekzip Raporu: Tekzip Merkezi'nde günlük olarak basın yayın organlarını takip ederek kurumların yaptığı "yanlış" haberlerle ilgili raporlama yapılmaktadır. Bu haberler yukarıda söz edilen "hata" türüne göre kategorize edilerek belirli periyotlarla kamuoyuna duyurulmaktadır. Gazetelerin hataları burada yer alan tabloda; tekzip, cevap ve düzeltme, yalanlanmış haber, düzeltme ve ihtarname başlıkları altında teşhir edilmektedir.

2- Muhabir Tekzip Raporu: Yukarıda söz edilen gazetelerde görev yapan muhabirlere ait hataların yer aldığı raporlardır. Bu bölümde yer alan tabloda ise muhabirlerin hataları; tekzip, cevap ve düzeltme, yalanlanmış haber, düzeltme ve ihtarname başlıkları altında teşhir edilmektedir.

3- Yazar Tekzip Raporu: Gazetelerde süreli veya süresiz yorum yapan kişilerin verdiği yanlış bilgilerle ilgili hazırlanan raporlardır. Söz konusu

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ
(TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN
DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

istatistiksel tablolardan biri de bu bölümde yer almakta ve aynı başlıklar altında hatalar teşhir edilmektedir.

4- RTÜK Ceza Raporu: Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun ceza verdiği televizyonlarla ilgili verilerin bulunduğu raporlardır.

Medya Tekzip Merkezi'nin internet sitesinden tüm bu hatalara konu olan haberlerin detaylarına ulaşma imkanı da sağlanmıştır. Hangi gazete, muhabir ya da yazarın kaç tane hata yaptığı ve bu hataların neler olduğuna ilişkin içerikler Merkez'in internet sitesindeki ilgili bölümde yer almaktadır. Ayrıca Medya Tekzip Merkezi, hata olarak kabul edilen haberi yapan gazetecilerin veya habere konu olan birinci tekil şahısların tekziplerin ve yalan haberlerin altına açıklama göndermelerine de olanak tanımaktadır.

Yukarıda söz edilen raporlarda yer alan veriler çoğunluğunu medya ve etik konusunda araştırmalar yapmış olan akademisyenlerin oluşturduğu bir Yayın Danışma Kurulu tarafından değerlendirilmektedir. Medya Tekzip Merkezi Yayın Danışma Kurulu; Prof. Dr. Murat Özgen, Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu, Doç. Dr. M. Bilal Arık, Yrd. Doç. Dr. Zeynep Y. Kadioğlu, Dr. Naim Karakaya ve Rıdvan Akar'dan oluşmaktadır. Yukarıda söz edilen veriler, Yayın Danışma Kurulu tarafından değerlendirilerek belirli periyotlarla raporlar halinde kamuoyuna duyurulmaktadır. Yayımlanan haber, bilgi ve raporlara bahse konu olan medya çalışanının / kurumunun itirazı olduğu takdirde durumu değerlendirme ve konu hakkında yorum yapma görevi de Danışma Kurulu'na aittir.

Medya Tekzip Merkezi, kendi bünyesinde gerçekleştirdiği taramalar sonucu ortaya çıkan hataların yanı sıra yine internet sitesi aracılığıyla vatandaşlardan gelen ihbarları ve şikayetleri de değerlendirmektedir. Yapılan şikayet sonucu, şikayetçi olan kişinin kişilik hakları ihlal edildiği belirlendiği takdirde, Medya Tekzip Merkezi söz konusu durumu internet sitesinden teşhir etmekte ve mağdur tarafa gönüllü danışmanlık hizmeti vermektedir. Söz konusu şikayet ya da ihbar için, Merkez'in internet sitesindeki "Tekzip Gönder" başlıklı bir bölümden, elektronik posta ya da fax yoluyla iletişime geçilebilmektedir.

Tüm bunlara ek olarak Medya Tekzip Merkezi'nin internet sitesinde, cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili tüm hukuksal süreçler anlatılmaktadır. Bir medya kazasıyla karşı karşıya kalındığında ne yapılır? Hangi durumlarda tekzip hakkı kullanılır? Gibi sorular için de söz konusu sitede yanıtlar yer almaktadır.

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ (TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

SONUÇ

Toplumsal yaşamda devlet ile mukayese edilebilecek kadar güçlü olduğu kabul edilen basının güvenilirlik konusunda sadece devlet tarafından denetlenmesi yeterli olmamaktadır. Basın sadece devlet tarafından denetlenmesinin, hem devlet, hem basın hem de toplum açısından çeşitli sakıncaları bulunmaktadır.

Denetimi sadece devlete bırakılan basın bir taraftan devletin yargı sistemine ciddi bir yük olacak, diğer taraftan sürekli yargı ile karşı karşıya kalmasından dolayı toplum nezdinde inanılabilirlik ve güvenilirlik gibi özelliklerini yitirerek itibar kaybına uğrayacaktır. Son olarak basından zarar gören bireylerin devlet dışında başvuracakları bir mercinin bulunmaması da toplumun basın karşısında edilgenleşmesine neden olacaktır.

İşte bu noktada, demokratik yönetimlerde basının denetimi sadece devlete bırakılmamakta, bunun yanı sıra gazetelerin ve gazetecilerin üye oldukları mesleki örgütler de, (oda, cemiyet konsey gibi) basın alanında üyeleri aracılığıyla denetim eylemini gerçekleştirmektedirler. Söz konusu denetimde basının aktif bir rol oynaması nedeniyle, bu denetim eylemi “özdenetim” olarak tanımlanmaktadır.

İnsanların hukuki yollara başvurarak cevap ve düzeltme hakkını talep etmeleri de özdenetim zaafından ortaya çıkan bir sonuçtur.

Avrupa Birliği Medya Mevzuatına uyum sürecinde çıkarılan 5187 sayılı Basın Kanunu'nun cevap ve düzeltme hakkının kullanımına işlerlik kazandırmak üzere ağır yaptırımlar getirmesine rağmen, ülkemizde basın-yayın organlarında cevap ve düzeltme hakkını doğuracak yayınların sıkça yapıldığı da görülmektedir.

Türkiye’de cevap ve düzeltme hakkına ilişkin hukuksal yaptırımların yanı sıra bu hakkın basın organlarıncaya gerektiği şekilde korunup korunmadığını denetleyen tek bir özdenetim kuruluşu bulunmaktadır. Söz konusu özdenetim kuruluşu teşhir yoluyla utandırma yaptırımını kullanan Basın Konseyi’dir.

Son yıllarda amacı sadece cevap ve düzeltme hakkını takip ederek basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasını engellemek olan bir oluşum internet üzerinden hizmet vermektedir. Yukarıda kuruluşu, amaçları ve işleyişinden bahsedilen Medya Tekzip Merkezi adındaki bu oluşum gönüllü olarak basın yayın kuruluşlarını takip etmektedir. Yayımlanan tüm tekzip ve düzeltme metinlerini tespit ederek internet sitesinde teşhir eden Medya Tekzip Merkezi her gün hangi gazetenin kaç tekzip veya kaç düzeltme yayımladığını, hangi TV

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ
(TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN
DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

kanalının ne şekilde cezalandırıldığını, bu yaptırıma sebep olan içeriğiyle birlikte raporlar şeklinde duyurmaktadır.

Bu raporlar akademisyenler ve araştırmacılar için bir veri kaynağı olabilmenin yanı sıra medya patronlarına da bu sayede kadro performanslarını değerlendirme imkanı sunmaktadır. Dolayısıyla isteyen herkes bu raporlara bakıp hangi yayın kuruluşunun, hangi köşe yazarının ve muhabirin mesleğini kurallara daha uygun bir biçimde yerine getirdiğini görebilme imkanına da sahip olmaktadır. Söz konusu raporlar ve bu raporların temelini oluşturan veriler, hangi gazetenin ve gazetecinin daha güvenilir olduğuna dair de ipuçları vermektedirler.

Medya Tekzip Merkezi, teşhir yoluyla utandırma yaptırımını kullanması açısından Basın Konseyi ile benzerlik göstermektedir. Basın Konseyi ile karşılaştırıldığında Medya Tekzip Merkezi çok daha hızlı ve kolay ulaşılabilir görünmektedir. Zira 20 yılı aşkın bir süredir basın alanında özdenetim faaliyeti sürdüren ve Türkiye'deki tek özdenetim kuruluşu olan Basın Konseyi'nin kendisini ne ölçüde güncelleyebildiği tartışma konusudur. Ancak Medya Tekzip Merkezi bu bağlamda yapısı itibariyle Basın Konseyi ile farklı kulvarlarda bulunmaktadır. Medya Tekzip Merkezi, gazetecilerin gönüllü katılımı ile kurulan bir kuruluş değildir. Bu nedenle özdenetim mekanizması olarak tanımlanamaz. Ancak, teşhir yoluyla utandırma yöntemini kullanarak basın alanında yapılan hatalara dikkat çeken bir oluşum olması sebebiyle özdenetim refleksini tetikleyici bir özelliğe sahiptir. Medya Tekzip Merkezi için, basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasını engellemek amacını taşıyan bir sivil toplum faaliyetidir, tanımı yapılabilir.

BİR ÖZDENETİM TETİKLEYİCİSİ OLARAK, MEDYA TEKZİP MERKEZİ
(TÜRK BASININDA KANUNİ VE GÖNÜLLÜLÜK TEMELİNE DAYANAN
DENETİM UYGULAMALARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI)

KAYNAKÇA

COŞKUN, Atilla (2002), **Gazete, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap Hakkı**, Legal Yayıncılık, İstanbul.

ÇİFTÇİ, Ahmet. (1995), **Türk Eğitim Hukuku**, 72 TDFO, Ankara.

DEMİR, Vedat (1998), **Türkiye’de Medya ve Özdenetim, İletişim Yayınları**, İstanbul.

HATEMİ, Hüseyin (1976), **Basın Ahlakı**, Çığır Yayınları, İstanbul.

İÇEL, Kayıhan, Ünver, Y (2009), **Kitle Haberleşme Hukuku, Basın, Radyo-Televizyon, Sinema – Video İnternet**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

ÖZEL, Sibel (2004), **Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TOKGÖZ, Oya (1994), **Temel Gazetecilik**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

ARVAS, İbrahim Sena (2010), **Cumhuriyet Döneminde Basında Etik Bağlamda Ortaya Konulan Uygulamalar ve Bir Meslek Örgütü: Basın Konseyi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2010.

ÇİFTÇİ, Ahmet. (1992), “Yazılı Basında Cevap ve Düzeltme Hakkı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:42, Sayı:1, s.48.

ÇİFTÇİ, Ahmet. (1991), “*Radyo ve Televizyonda Cevap ve Düzeltme Hakkı*”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:6, s.899.

TİKVEŞ, Özkan. (1969), “Basında Kendi Kendini Kontrol Sistemi Hukuki Yönü”, **İ.H.F.M**, Cilt:34, Sayı:1-4, s.186.

Görüşme:

Avukat Şekip Hardal, 22 Haziran 2011